

Історія України

Посібник

ам!
альма
матер

серія

- Давня історія України
- Державні утворення на українських землях у IX—XIII ст.
- Україна в XIV—XVII ст.
- Україна в складі імперських держав у XVIII—XIX ст.
- Україна на початку XX ст.
- Україна в Другій світовій війні
- Україна в умовах кризи тоталітарного ладу
- Розвиток незалежної України

Серія заснована
в 1999 році

ам
альма
матер

Історія України

Посібник

ЗА РЕДАКЦІЄЮ
доктора філософських наук,
професора Г. Д. Темка,
кандидата філософських наук,
професора Л. С. Тупчієнка

Зміст

1. Історія України	Предмет, завдання і значення	
як наука курсу історії України	13	
і навчальний		
предмет	Методи вивчення історії України	14
	Джерела і література з історії України	15
2. Давня історія України	2.1. Первісне суспільство	
	перші державні утворення на території України	22
	Початок формування людської цивілізації на території України	
	«Неолітична революція»	24
	Трипільська культура	25
	Кіммерійці	26
	Скіфи, сармати	27
	Античні міста-держави	
	Північного Причорномор'я	29
	2.2. Давньослов'янські племена	29
	Писемні згадки про слов'ян	30
	Антська держава	31
	Боротьба з готами, гунами, аварами	32
	Східні слов'яни у VI—VII ст.	33

3. Державні	3.1. Київська Русь	35
утворення	Передумови утворення Київської Русі	35
на східноєвро-	Особливості державотворчого процесу	36
пейських землях	в Європі	36
у IX—XIII ст.	Теорії походження Київської Русі	37
	Основні етапи становлення і розвитку	
	Давньоруської держави	38
	Період становлення Київської Русі	39
	Політичний та соціальний устрій	
	Київської держави	40
	Період розквіту	
	Київської Русі (кінець X —	
	перша половина XI ст.)	41
	Розвиток ремесел та культури	
	Київської Русі	42
	Хрещення Русі	
	та його історичне значення	43
	Основні концепції походження	
	українського народу	45
	Причини роздрібненості Русі	47
	Утворення самостійних феодальних	
	князівств та занепад	
	Київської Русі-У країни	49
	Боротьба з монголо-татарською	
	навалою	51
	3.2. Галицько-Волинське князівство	52
	Піднесення Галицького	
	і Волинського князівств	52
	Данило Галицький	54
4. Українські землі	4.1. Литовсько-польський період	59
у складі Литви	Литовська експансія	
і Польщі.	на українські землі	59
Початок козаччини	Польська колонізація	
	українських земель	62
	Зближення Литви і Польщі	64
	Люблінська, Берестейська унії	
	та їх політичні наслідки	69
	Соціально-економічне становище	
	України після Люблінської унії	73
	Розвиток науки і техніки наприкінці	
	XVI — у першій половині XVII ст.	77
	Загроза українським етнічним землям	
	з боку Московії, Туреччини та Криму	79

	4.2. Початок козаччини	81
	Причини і джерела	
	виникнення українського козацтва	81
	Запорозька Січ	83
	Соціально-економічний	
	та військовий устрій Запорозжя	85
5. Українська	5.1. Українська національна	
національна	революція	94
революція XVII ст.	україна напередодні революції	94
Козацька держава	Причини революції	95
	Рушійні сили та особливості революції.	
	її типологія, хронологічні межі	
	та періодизація	100
	Розгортання національно-визвольної	
	і соціальної боротьби	102
	Розробка Б. Хмельницьким основних	
	принципів української державної ідеї	104
	Внутрішня та зовнішня політика	
	Б. Хмельницького. Формування	
	державних інституцій	105
	Переяславська Рада та її наслідки	108
	5.2. Соціально-економічний	
	та політичний розвиток України	
	у другій половині XVII —	
	першій половині XVIII ст.	110
	Гетьманщина після смерті	
	Б. Хмельницького	110
	Україна під час Руїни	113
	Поразка революції	117
	5.3. Особливості національної	
	революції, її історичне значення	
	та місце в контексті європейського	
	революційного руху XVI-XVIII ст.	118
	Гетьманування І. Мазепи.	
	Участь України в Північній війні	120
	Конституція П. Орлика	123
	Ліквідація Гетьманщини. Приєднання	
	Правобережної та Південної України	
	до Росії. Політика Росії щодо України	
	у XVIII ст.	124
	5.4. Правобережна Україна у XVIII ст.	125
	Гайдамацький рух в Україні	125

	Приєднання південноукраїнських земель до Росії	126
	Правобережжя та західноукраїнські землі у другій половині XVIII ст.	127
	Розвиток науки і техніки у XVII—XVIII ст.	128
6	Україна у XIX ст	
	6.1. Україна в складі Російської імперії в першій половині XIX ст.	133
	Стан українських земель	133
	Розвиток сільського господарства	135
	Початок промислового перевороту.	
	Розширення торговельних відносин	137
	6.2. Суспільно-політичні рухи і національне відродження України у першій половині XIX ст.	140
	Посилення соціального і національного гноблення	140
	Декабристський рух	143
	Початок національного відродження	148
	6.3. Західноукраїнські землі під владою Австрійської монархії у першій половині XIX ст.	153
	Соціально-економічний розвиток «Руська трійця»	156
	Революція 1848—1849 рр. та її вплив на західноукраїнські землі	157
	6.4. Українські землі у складі Росії в другій половині XIX ст.	160
	Буржуазні реформи 60—70-х років XIX ст.	160
	Вплив буржуазних реформ на зміну соціальної структури суспільства	165
	6.5. Національний та суспільно-політичний рухи в Україні у другій половині XIX ст.	171
	Громадівський рух в Україні	171
	Народницький рух в Україні	176
	Робітничий і соціалістичний рухи в Україні другої половини XIX ст.	178
	6.6. Західноукраїнські землі у другій половині XIX ст.	180
	Соціально-економічний розвиток західноукраїнських земель	180

	Розвиток науки і техніки	135
7. Україна на початку ХХ ст.	7.1. Соціально-економічний і політичний розвиток України на початку ХХ ст.	190
	Україна у складі двох імперій	190
	Розвиток науки і техніки.	
	Початок авіаери в Україні	190
	7.2. Україна в період Першої російської революції (1905—1907 рр.)	199
	7.3. Україна в пореволюційну добу (1907—1914 рр.)	203
	Наступ реакції після поразки революції 1905—1907 рр.	203
	Столипінська реформа	206
	7.4. Україна в роки Першої світової війни. Лютнева революція	209
	Україна в планах воюючих держав	209
Український національний рух в роки війни	210	
8. Українська революція 1917—1920 рр.	8.1. Українська національно-демократична революція	215
	Лютнева революція і становище України після повалення самодержавства	215
	Створення	
	Української Центральної Ради	216
	Перший і Другий Універсали Центральної Ради	220
	Відродження державності.	
	Утворення УНР	224
	Поляризація класових сил в Україні. Ультиматум РНК РСФРР Центральної Раді	226
	Перший Всеукраїнський з'їзд рад. Проголошення радянської влади в Україні	227
	Четвертий Універсал Центральної Ради	229
	Січневе (1918 р.) повстання в Києві і встановлення радянської влади	230
	Брестський мир. Окупація України і ліквідація УЦР	231

8.2. Українська гетьманська держава	234
Гетьманщина. Повстансько-партизанська боротьба проти окупантів і Гетьманщини	234
Ставлення українських політичних сил до Гетьманату	237
Консолідація та активізація антигетьманських сил. Зречення П. Скоропадським влади	238
8.3. Відновлення Української Народної Республіки	241
Прихід до влади Директорії УНР	241
Діяльність Директорії на початковому етапі	242
Акт злуки УНР та ЗУНР 22 січня 1919 р. Втрата влади Директорією	244
Орієнтація на Антанту	245
8.4. Боротьба за владу в Україні у 1919—1920 рр. Утворення Української Радянської Республіки	246
Проголошення Української СРР. Запровадження політики « воєнного комунізму »	246
Боротьба проти денікінщини в Україні	249
Українсько-польське військово-політичне зближення. Завершення Української революції	251
8.5. Західна Україна у 1918-1920 рр.	254
Проголошення ЗУНР і включення СХІДНОЇ Галичини до складу Польщі	254
Політичне становище Буковини і Закарпаття	255
8.6. Причини поразки, Історичне значення та уроки Української національно-демократичної революції	256
Причини поразки революції	256
Історичне значення Української революції	259

	Уроки революції 1917—1920 рр.	260
	Особливості розвитку науки і техніки у 1917—1920 рр.	261
9. Україна в 20—30-ті роки ХХст.	9.1. УСРР на початку 20-х років	266
	Міжнародне і внутрішнє становище України на початку 20-х років	266
	Особливості політичної та економічної ситуації	270
	Голод у 1921—1923 рр.	271
	УСРР в системі «договірної федерації».	
	Створення СРСР	272
	Прийняття конституцій СРСР і УСРР	275
	9.2. Відбудова і розвиток народного господарства. Неп	276
	Перехід від «воєнного комунізму» до нової економічної політики	276
	Розвиток промисловості України в умовах непу	279
	Наука і техніка в 20—30-ті роки.	
	Розвиток цивільної авіації	280
	Сільськогосподарське виробництво в роки непу	282
	Згортання непу. Утвердження одноосібної диктатури Сталіна	284
	9.3. Соціально-економічні перетворення в Україні у 20—30-ті роки	287
	Утвердження сталінського тоталітарного режиму й особливості його прояву в Україні	287
	Перехід до директивного планування. Форсування індустріалізації	291
	Колективізація сільського господарства. Знищення класу селян-власників	294
	Формування культу особи Сталіна. Утвердження тоталітарної системи	299
	9.4. Національно-культурне будівництво	300
	Політика коренізації	300
	Розгортання українізації.	
	Трагічні сторінки. Досягнення	801

	9.5. Західноукраїнські землі	
	у 20—30-ті роки	305
	Українські землі під владою Польщі	305
	Українські землі під владою Румунії	309
	Закарпаття під владою	
	Чехо-Словаччини	310
	Українське питання	
	в європейській політиці	
	напередодні Другої світової війни	311
	10. Україна у роки	
	Другої світової	
війни та першого	10.1. Початок Другої світової війни.	
десятиріччя	Вступ Червоної армії в Західну Україну	317
	Початок Другої світової війни,	
	повоєнного її причини, характер та періодизація	317
	Включення Західної України,	
	Північної Буковини	
	та Південної Бессарабії до складу СРСР	320
	Радянізація західноукраїнських	
	територій. Утвердження	
	тоталітарного режиму	823
	Репресії тоталітарного режиму	
	та опір йому	325
	10.2. Напад фашистської Німеччини	
	на СРСР. Оборонні бої	
	на території України у 1941—1942 рр.	327
	Початок німецько-радянської війни.	
	Український напрям у плані «Барбаросса»	327
	Оборонні бої на території України	328
	Причини поразок Червоної армії	
	на початку війни	330
	МОБЛІЗАЦІЯ СИЛ ДЛЯ ВІДСІЧІ	
	німецькій армії	831
	10.3. Окупаційний режим	
	в Україні (1941—1944 рр.)	333
	Політичні та економічні плани нацистів	
	і щодо України та методи їх реалізації	.833
	10.4. Рух опору проти німецько-	
	фашистського окупаційного	
	режиму на території України	887
	Партизанський рух на початку війни	
	Розгортання народно-	
	Діяльність ОУН—УПА	
	в 1941—1945 рр.	341

	10.5. Звільнення України від німецько-фашистських загарбників. Відновлення радянської влади	349
	Звільнення Лівобережної України	349
	Звільнення Правобережної України	351
	Розвиток науки та техніки у 40-х — першій половині 50-х років	352
	Перші кроки повоєнної відбудови на українських землях	357
	10.6. Завершення Другої світової війни. Внесок народу України в перемогу над фашизмом	359
	Завершальний етап Другої світової війни та її уроки	359
	Внесок України у розгром фашизму	360
	Наслідки Другої світової війни і доля українського народу	363
	10.7. Україна в повоєнне десятиріччя (1945—1955 рр.)	365
	Україна в системі міжнародних відносин у повоєнний час	365
	Передача Кримської області до складу УРСР:	
	мотиви і правова основа	367
	Повоєнна. відбудова народного господарства	370
	Голод 1946—1947 рр.	371
	Особливості політичних та економічних перетворень в західних областях республіки	372
	Рух Опору на західноукраїнських землях у другій половині 40-х — на початку 50-х років	374
	Українці в архіпелазі ГУЛАГ	376
	Суперечливий характер суспільно-політичного життя	380
11. Україна в умовах наростання кризи тоталітарного ладу (1956—1991 рр.)	11.1. Соціально-економічний розвиток України (1956—1985 рр.)	386
	Проблеми розвитку народного господарства в середині 50-х — першій половині 60-х років	386
	Економічні реформи в 60-ті роки та причини їх згорання	388

Україна економічній системі СРСР	391
Україна в системі світового господарства	393
Посилення застійних тенденцій в соціально-економічному житті республіки	393
Розвиток науки і техніки. Цивільна авіація в Україні	395
11.2. Суспільно-політичне життя в Україні (1956—1985 рр.)	397
Хрущовська «відлига»	397
Зміни в кремлівському керівництві та їх наслідки для України	398
11.3. Україна в період перебудови (1985—1991 рр.)	399
Перебудова.	399
Формування багатопартійності в Україні	401
Спроба серпневого (1991 р.) державного заклоту в Москві та її наслідки для України	407
12. Розвиток незалежної України	
12.1. утвердження національної державності	411
12.2. Трансформація економічної системи	428
12.3. Розвиток аграрної сфери	437
12.4. Основні напрями розвитку науки і техніки. Цивільна авіація України на сучасному етапі	444
12.5. Розвиток культурної сфери	446
12.6. Конституційний процес. Основні положення Конституції України	453

Історія України: Посібник / За ред. Г. Д. Темка, Л. С. Туп-
І 907 чієнка — К.: Видавничий центр «Академія», 2002. — 480 с.
(Альма-матер)

ISBN 966—580—126—0

У посібнику висвітлено історію України від найдавні-
ших часів до сьогодення: складні, неоднозначні перипетії,
діяльність видатних осіб, соціально-економічні, політич-
ні, етнічні, культурні аспекти. Значну увагу приділено
розвитку науки і техніки, оскільки адресований посібник
передусім студентам технічних вузів.

ББК ТЗ (4 Укр) Оя 73—1

Навчальне видання

Серія «Альма-матер»
Заснована в 1999 році

Історія України

Посібник

За редакцією

ТЕМКА Григорія Дмитровича,
ТУПЧІЄНКА Леоніда Сидоровича

Редактор Т. Д. Станішевська
Технічний редактор Т. І. Семченко
Коректор В. Д. Бондар
Комп'ютерна верстка О. Б. Терещука

Підписано до друку 05. 03. 2002.

Формат 84x108/32.

Папір офс. № 1.

Гарнітура Шкільна.

Друк високий.

Ум.-друк. арк. 25,20.

Ум. фарбовідб. 25,60.

Обл.-вид. арк. 27,0.

Зам. 1-585.

Видавничий центр «Академія»

04119, м. Київ-119, а/с 37.

Тел./факс: (044) 213-19-24; 446-84-63.

Свідоцтво: серія ДК № 555 від 03. 08. 2001 р.

ВАТ «Поліграфкнига».

03057, Київ, вул. Довженка, 8.